

ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Постановка проблеми. Визначення предмета дослідження проблемне не тільки у філософії права, а й у багатьох інших науках. Причина то у різних методологічних концепціях, пріоритетах тощо. Щодо філософії права будемо дотримуватися тих методологічних детермінант, які відображають метафізичний зміст. Така методологія визначення предмета філософії права стосується не раціонального, а ірраціонального, трансцендентального підходу з метою встановлення цілісності проблеми, а не окремих її фрагментів. Це можна здійснити за допомогою гештальттеорії (Л. Петрова).

Відомо, що гештальт (форма, образ, конфігурація) репрезентує цілісність сприйняття філософсько-наукових понять у просторі, а не на площині. При цьому враховуються не окремі поняття (частини предмета), не їх сумарність, а саме цілісна форма, обов'язково з відповідними характеристиками, властивостями, якостями (гештальт-якості). У гештальттеорії ціле ніколи не є сумою всіх частин. У раціональному вимірі такий факт ще можна допустити, але у метафізичному вимірі – ні, оскільки не сумуються (це здійснити неможливо) якості предмета. Гештальт-якості неподільні, оскільки сприймаються цілісно (подібно до музичного акорду).

Формуванням гештальт-якостей людина займатися не може, оскільки вони онтологічні. Людина може лише сприймати гештальт-якості своїм почуттям, відчуттям, емоціями, тобто душею і духом, що є предметом дослідження гештальтпсихології. Пізнання гештальт-якостей настає тоді, коли людина зуміє умовно перенести себе зі сфери раціонального у сферу ірраціонального, тобто трансцендентального мислення. Наскільки людина може глибоко проникнути у трансцендентальний світ, настільки гештальт-якості будуть щільнішими, міцнішим буде зв'язок між ними.

Теоретикам права відомо, що право не є сумою законів, нормативно-правових актів тощо. Сюди потрібно віднести всі поняття, пов'язані із суб'єктами й об'єктами права. Тому ми маємо справу з умовним правовим акордом, який рефлексивно сприймається однозначно цілісно з єдиними гештальт-якостями як єдина функціональна структура. Ця структура динамічна, але динаміка її також цілісна. Тільки в одних випадках сильніше проявляються одні гештальт-якості, а в

інших – інші. Тобто у кожному правовому явищі є універсальні гештальт-якості, що володіють різною силою завдяки синергетичним зв'язкам. Наприклад, у практично кожному правовому явищі є кримінально-правові, цивільно-правові, адміністративно-правові та інші відносини (гештальт-право). Тільки в одних випадках вони більше стосуються кримінального права, в інших – цивільного чи адміністративного. Що більше акцентується на певному аспекті, тим сильніше проявляються відповідні гештальт-якості.

Отже, гештальт у конкретному випадку має основну точку (якщо висловитися мовою синергетики – точку біфуркації), яка є опорою, центром ваги, а в подальших девіантних діях, флуктаціях – вихідною точкою. Звідси можна вивести співвідношення об'єкта і предмета дослідження.

Об'єктом будь-якого дослідження є власне гештальти, все те, що існує: система природних закономірностей, зв'язків, відносин, які існують онтологічно. Об'єктом дослідження не може бути результат діяльності людини, тобто деонтологічні відносини. У філософії є неоднозначне співвідношення: об'єкт-суб'єкт. Деякі дослідники дотримуються думки, що об'єкт протистоїть суб'єктові, інші – протилежної думки. Ці дискусії породжують випадки, в яких здійснюється намагання: 1) об'єктом вважати людину; 2) об'єктом вважати позаземну систему закономірностей. У першому випадку людина не може сама себе повністю дослідити, хоча активно цього домагається. Другий випадок більше схиляється до віри або невіри у позаземне існування. В одному і другому випадку є певні центри ваги, біфуркаційні точки, про які можна вести мову. Зокрема, при дослідженні людини – це окремі прояви властивостей тіла, душі, духу, а при дослідженні позаземного існування – відомості людей, які перебували в стані клінічної смерті. Тому для конкретніших наукових дій існують предмети дослідження, оскільки об'єкт не є рівносильним об'єктивній реальності.

Поширена в науці думка, що об'єкт складається із суми предметів індивідуальної чи колективної свідомості. У раціоналістичному вимірі до певної міри це не особливо суперечить дійсності. Але і тут є застереження. Воно знову стосується методологічних засад дослідника. Один і

той же предмет можна досліджувати незліченну кількість разів під різним кутом зору, за різною методологією. А кількість методологій відповідає кількості людей – дослідників. Тому скласти просту арифметичну суму предметів, які повністю визначали б об'єкт, навряд чи можливо.

Зрозуміло, що між поняттями предмета й об'єкта можливі декілька типів співвідношень: як окреме до ціле; що предмет міститься в межах об'єкта (і суб'єкта також); що предмет перебуває у певних відносинах з об'єктом; що об'єкт може мати декілька предметів. Але при цьому предмет дослідження не є вужчим від об'єкта, у предмет не входять лише головні, найбільш істотні властивості й ознаки, це не проста частина у цілому.

Використовуючи теорії гештальтів, вважаємо, що предмет дослідження є конкретизацією об'єкта, своєрідною точкою біфуркації об'єкта (щось подібне досліджували біхевіористи). Але предмет є завжди логічно завершеним, доконечним, суцільним поняттям. Це повна цілісність, але виділена із об'єкта для дослідження, це метафізичне відтворення об'єктивної діяльності, тих суттєвих зв'язків і відношень, що підлягають безпосередньому вивченню, це головний і визначальний гештальт, який обов'язково має зв'язки з іншими гештальтами (але не відірваний від них). Іншими словами, об'єкт репрезентує себе у формі предмета з усіма гештальт-якостями. Саме предмет має збігатися з темою дослідження.

Людина є мікрокопією Всесвіту. Якщо загальним науковим об'єктом дослідження є Всесвіт, то людина є мікрооб'єктом. Тоді знову людина сама себе досліджує, в результаті чого приходимо до суперечностей виду об'єкт-суб'єкт. Видається, що людина повинна досліджувати не безпосередньо себе, а ті явища, які є у Всесвіті. Для людини будуть корисними аналогії результатів, оскільки в людині відбуваються аналогічні явища, оскільки закони природи єдині для всіх живих організмів. Звичайно, можна досліджувати і людину, але в комплексі зі Всесвітом, віддаючи першість Всесвітові. Результат досліджень у Всесвіті потрібно перенести на діяльність людини і діяльність у людині.

Аналіз останніх досліджень. Розвиток науки філософії права містить вчення про її об'єкти і предмет. Про об'єкт дослідники пишуть менше, в основному вказують на право взагалі, або природне право, взаємовідносини людини і світу, правову реальність та інше. Більше уваги приділяють предметові філософії права. Загалом дефініції предмета філософії права можна умовно класифікувати на чотири групи.

До першої групи, де автори відображають зв'язок права з філософією, належать філософські й науково-пізнавальні основи права для пояснення сутності людського буття, метафізичні властивості права, природа права, його буття, взаємодія повсякденної реальності людини зі системним світом.

У другій групі дефініції здійснюється теоретичне обґрунтування предмета філософії права: принципи соціальної реальності, відмінність права від закону, смисл права і його сутність.

Третя група авторів відображає певну дію: процес пізнання правових явищ, вчення про сутність права, дослідження принципів, пояснення права тощо. Варто сказати, що ці дефініції мають реальні підстави для поглибленого дослідження, виходячи із методологічних тенденцій їхніх авторів.

Цікаві також визначення предмета філософії права у четвертій групі, де здійснюється гештальтний підхід. Зокрема вважається, що предметом філософії права є дух права, тобто право у своїй цілісності й доконечності (йдеться про дух права як гештальт-ідею) (Л. Петрова); найбільш загальні (гранично загальні) об'єктивні закономірності виникнення, структури, функціонування й розвитку того явища, що відображається терміно-поняттям «право» (П. Рабінович).

Мета дослідження. Дослідимо гештальт-якості філософії права, які містяться у душі права, звідки впливає глибина самих понять об'єкта та предмета філософії права. Річ у тому, що право функціонує завдяки не його букві, а духові. Буква права не завжди міститься у свідомості людини, що не можна сказати про дух права. Завдяки духові права людина його пізнає, сприймає і вибудовує свою свободу дій. У цьому процесі повністю зберігаються гештальт-якості, що характеризують адекватну, логічну поведінку людини. Тому важливо детальніше зупинитися на понятті «дух права».

Виклад основного матеріалу. Субстанційною засадою з метафізичною природою, носієм життя є дух, який неможливо зрозуміти раціональним методом і неможливо дати йому раціональне визначення; він не має пізнавальних меж, бо проявляється у певних закономірностях, абстрактному імперативі. Дух є надприродною силою, що править світом, головним критерієм внутрішньої зосередженості, естетичною домінантою.

Щодо людини він є певним інформаційним середовищем і виражається в екзистенційній суб'єктивності. Він поглинає розум і водночас є вищою здатністю людини. Тому дух людини формує надсвідомість (як вищу здатність людини), дає можливість виходу людини за межі свого

«я», проявляється у любові, доброті, стражданнях, почуттях, творчості, свободі та інше.

Гегелівське вчення про дух полягає в тому, що би розмежувати дух на абсолютний і відносний, об'єктивний і суб'єктивний. Ці теорії активно обговорюються у філософії і поступово привносяться у філософію права, особливо у визначенні об'єкта та предмета дослідження. Розглянемо їх.

Онтологія людини не визначає її самодостатності. Потрібні певні первоначала, що підтримували б людину у Всесвіті, щоб людина не була залишена, забута у Космосі, а щоб була надійною і вічною опорою. Більше того, ця опора має бути самодостатньою, досконалою, найвищою, безумовною, недосяжною, метафізично локалізованою, тобто не доступною пізнанню. Історичний розвиток філософії сприяв певному обґрунтуванню цієї опори людини, яка у своїй основі містить буття всього суцього – це Абсолют (у релігії зазначається як Бог). Абсолют як філософське поняття є найвищою цінністю для людини, є нескінченною духовною першоосновою Всесвіту. Хоча зрозуміти Абсолют не вдається, проте людина розуміє, що мусить бути найвища, остаточна інстанція, яка сприймається вірою, аксіоматично і перевищує її, протистоїть самій людині у вигляді сили світу. Бажання підкорити силу світу марні, оскільки сам природний процес абсолютизації правомірний – діє вічне і досконале природне право, яке захищає людину від шкідливих інтенцій. Шкода полягає в тому, що, пізнавши якесь явище, людина намагається контролювати, підкорити його, що в результаті призводить до неправомірності і катастрофи. Для нейтралізації небажаних намагань людини існує метафізичний абсолютний дух.

Ідеально цілим, єдиним цілим абсолютний дух відображає, рефлексує все надлюдське, надприродне, надемпіричне, абсолютно справедливе. Абсолютний дух має втілення у земній цивілізації, він є єдиним, основним суб'єктом розвитку правової світобудови. Передусім це стосується природного права, яке є регулятором Всесвіту, всіх природних процесів, які в ньому проходять. Природне право діє синергетично, рефлексивно у вигляді квантів, фотонів завдяки абсолютному духові. Абсолютний дух притаманний саме природному (а не позитивному) праву, в якому прихована, затаємничена космічна сила, де відсутні стереотипи. В раціональному розумінні абсолютний дух природного права відображений у моральних, релігійних, астрологічних, екзистенційних нормах як внутрішній вияв, ідея права. Абсолютний дух природного права не є абсолютним духом суми всіх законів природи.

Він є гештальтом із урахуванням духу людини, що становить повну гармонію Всесвіту.

Відносний (релятивний, антропологічний) дух протилежний абсолютному духові. Він є неповним (частковим), інколи неточним, змінним, поглиблюється в процесі розвитку пізнання. Відносний дух формує певні життєві цінності, орієнтири. Тому доцільно вести мову про культуру відносного духу, яка скерована на забезпечення вітальності людини у Всесвіті. Культура відносного духу скерована на розмежування добра і зла, тобто правомірності і неправомірності. Тим породжується кривавий вимір теорії відносності у сфері відносного духу права.

Про відносний дух можна вести мову як у природному, так і позитивному праві. Адже людина перебуває у правовідносинах зі Всесвітом і цивілізацією, вона цими відносинами зумовлена. Часто людині здається, що вона діє правомірно, не вбачає нічого злого у своїх діях. Але це відносні судження, оскільки не враховується повністю самий дух людини, який людина не завжди може оцінити адекватно. Тому відносний дух права потребує постійної кореляції з боку абсолютного (надособового) духу права, перегляду правових знань, почуттів, емоцій, які можуть бути різними, неоднозначними.

Відносний дух можна розглядати як об'єктивний дух і суб'єктивний дух.

Об'єктивний (загальний) дух більше наближений до абсолютного духу, оскільки відображає дух великої кількості людей і не одного покоління. Кожна людина мимовільно входить, ніби вростає у сферу об'єктивного духу. Вона не задумуючись сама збагачує (або знешкоджує) суб'єктивний дух. Справа в тому, щоб зрозуміти свій внесок в об'єктивний дух, потрібно часто вдаватися до логіки розуму, до порівняння з абсолютним духом. Об'єктивний дух не відображає конкретної наочності, оскільки він є народним духом, в якому міститься національний дух. Його можна відчутти після оцінки певних великих, навиків світових подій. Очевидно чим більше часу пройде (десятки, сотні років) тим точнішу оцінку можна дати об'єктивному духові, в тому полягає основна причина відносності.

Об'єктивний дух права зафіксований у національних джерелах права, національному і наднаціональному (міжнародному) права. Найбільш чітко він проявляється у конституціях. Зокрема, конституції є основним джерелом формування міжнародного права, тому у них правові норми намагаються утворити такі, які б максимально були наближені до абсолютного духу природного права. В кожному разі колізії практично від-

сутні. У цілому об'єктивний дух позитивного права є реальним орієнтиром у державотворенні.

Найбільший інтерес у філософії становить суб'єктивний (індивідуальний, персональний) дух, оскільки він скерований на панування людини, прояву свободи людини у Всесвіті. Фактично суб'єктивний дух проявляється у свободі, а свобода є однією із головних ознак суб'єктивного духу. Оскільки у людини є вся повнота світу, то вона намагається своїм духом проявляти повноту свободи, роблячи при цьому великі помилки. Звичайно, суб'єктивний дух творить об'єктивний дух, але при цьому природно відбираються його кращі варіанти. Здійснюється це, як правило, еволюційно, синергетично.

Суб'єктивний дух права відображає власні нормативні відносини свободи як властивості людини. Людина своєю психікою налаштовується на свободу, але в межах норм, які вона собі встановила. Це її суб'єктивне право чинити за власним бажанням. Але вона свідомо допускає або не усвідомлює, що результати, наслідки її поведінки можуть бути негативними, за що можливо потрібно нести відповідальність. Тобто суб'єктивний дух права впливає з інтенцій людини. Тому можна вести мову про інтенційність духу права у правовому просторі, з якого впливає висновок, що дію права забезпечує його дух, зокрема суб'єктивний дух.

Виходячи із досліджень духу права можна сформулювати *об'єкт і предмет філософії права*.

Вважаємо, що **об'єктом** дослідження **філософії права** є *сфера реалізації духу природного права*.

За основу взято природне право тому, що воно абсолютне, оригінальне, утворене з постійних (вічних), незмінних законів Природи (Всесвіту, Космосу). Людина не причетна до творіння природних законів, а природне право вона сприймає своїм суб'єктивним духом шляхом рефлексії. При рефлексивному сприйнятті природного права людина намагається наблизитися до симетричності, що практично не вдається нікому.

Мета сприйняття природного права полягає в тому, щоб уміло розпорядитися своєю свободою, щоб відрізнити добро від зла, щоб творити «другу» природу. Тобто, сприйнявши природне право, людина приступає до його реалізації. При цьому зауважимо, що об'єкт філософії більше зосереджений на сфері самореалізації, хоча без сфери пізнання природного права не було б реалізації. Тобто право пізнається для того, щоб його реалізувати. Зауважимо, що людина може реалізувати не букву природного, а дух, його ідеї, ідеологію, орієнтири.

Реалізація (як усвідомлення дійсного факта) духу природного права – це правомірний, усвідомлений процес поведінки суб'єкта права згідно свого призначення в суспільстві. Тобто реалізація духу природного права настає тоді, коли суб'єкт права (фізична чи юридична особа) свідомо, з користю для суспільства провадить в життя встановлений природно-правовий режим, встановлює своїми діями світовий правопорядок. Несвідомі процеси втілення природно-правових норм в життя лише частково можна назвати реалізацією, оскільки це пов'язано з правими почуттями, інтуїцією, ступінню вихованості тощо, що є пасивною реалізацією.

Крім того, процес здійснення прав і обов'язків суб'єкта права щодо впровадження природно-правових норм має бути правомірним, тобто без відхилень від приписів природного права. У реалізації природно-правових норм не можна виходити за межі цих норм, дотримуватись встановлених постулатів, аксіом. В протилежному випадку настає протиправність, яка не є характеристикою реалізації природної норми права.

Для реалізації природно-правових норм, важливим є відношення суб'єкта права до цього процесу. Іншими словами, чи суб'єкт права виконує свої функціональні обов'язки щодо реалізації природно-правових норм, чи виконує це за іншого суб'єкта права, чи просто випадково. Кожен із цих випадків має пряме відношення до реалізації природно-правових норм, але найкращий варіант простежується тоді, коли суб'єкт права здійснює свої повноваження за призначенням. Тоді підвищується ступінь відповідальності за якість реалізації, здійснюється певна наступність і послідовність, враховуються й інші фактори. У випадку, коли суб'єкт права не за призначенням реалізовує природно-правові норми, може наступити відповідальність за таку реалізацію чи неправомірно проявлену ініціативу.

У реалізації природно-правових норм існують чотири форми діяльності: дотримання, виконання, використання і застосування.

Дотримання (як дія до чогось, згідно з чимось) не означає адекватної реалізації певної активності, а відображає здебільшого орієнтир реалізації, певного роду консультацію, яку можна сприяти повністю, частково або в окремих випадках відхилити. Людина на власний розсуд вирішує, що прийняти беззаперечно, не задумуючись, а що удосконалити, спрямувати (оскільки дух права є суб'єктивним) згідно з встановленими Природою нормами, власної зацікавленості чи на користь іншої особи. Виняток складає – заборона, де підкорення є безапеляційним.

Виконання природно-правових норм – це активні беззаперечні повинності особи згідно з установленими Природою нормами. Причому ці норми повинні сприйматися адекватно, вони призводять до безапеляційного втілення духу права, упровадження в життя певного задуму.

На відміну від дотримання та виконання, у використанні духу природного права захована небезпека. Адже використовувати дух права можна як для добрих, потрібних намірів, так і для злих, непотрібних. Тобто духом права можна й зловживати, якщо акцентувати увагу на незначному, нехтуючи важливими, глобальними чинниками.

Тобто використання (як взяття чогось із користю, для власних вигод) правових норм потрібно здійснювати так, щоб не порушувати цілісності, загального світового правопорядку, демонструючи при цьому високий рівень правової культури. У використанні необхідно здійснювати лише дозволені природним правом дії, а не на власний розсуд.

Слово «застосувати» означає вводити в практику. Йдеться не просто про використання, а примусове впровадження державних досягнень у розвиток суспільних відносин для підтримання суспільної цілісності. Зокрема, перетворення в життя, впровадження юридичних норм передбачає правозастосування, без якого не може здійснюватися реалізація норм права.

Застосування духу природного права має певні властивості (ознаки, риси), які можна вивести із теорії права. Ці властивості не є постійними, вони змінюються відповідно до умов, але характеризують усесторонність цієї форми реалізації. Зокрема, до таких властивостей належать: у момент застосування людина повинна привести себе в онтологічний стан, відмежувавшись від зовнішніх впливів; наявність необхідних життєвих ситуацій; дотримання певної природної процедури і т.д.

Насправді застосування призводить до примусу (в окремих випадках до сприяння) реалізації духу природного права, чим забезпечує правове почуття. Але у застосуванні правових норм найбільше проявляється відповідальність у суб'єктів правозастосування, тому необхідно дотримуватись певної послідовності (процесу), яка міститься у відповідних стадіях. Ці стадії кожна людина встановлює для себе особисто.

Отже, об'єктом філософії права є та гештальтна сфера, на яку скерована справжня пізнавальна активність людини, в результаті чого емпірична інформація реалізовується в процесі життєдіяльності. Породжує об'єкт об'єктивна реальність, яка вимагає всесторонніх форм упровадження духу природного права у правову дійсність.

Предметом філософії права є суть і закономірності втілення свободи у суб'єктивному дусі права.

Йдеться про суб'єктивний дух природного та позитивного права. Суб'єктивний дух природного права повинен бути зорієнтованим, метою для суб'єктивного духу позитивного права. Суб'єктивний дух природного права постійно поновлюється, збагачується новою потрібною інформацією, яка так чи інакше здійснюється через свободу людини.

Суть свободи у дусі права – це власне і є філософія права. Досліджуючи перше поняття, ми фактично досліджуємо друге (і навпаки). Тобто свобода є центральним поняттям у праві, точкою біфуркації, центром ваги, серцевиною проблеми.

Справді, свобода полягає у виборі добра чи зла, звільнення чи підкорення зовнішнім або внутрішнім факторам, перебування між буттям і небуттям. Якщо розглядати свободу у добрі, то у людини проявляється цілеспрямована діяльність на благо. Вибір більшого чи меншого добра є суб'єктивним і однаково цінним для Всесвіту, оскільки це призводить до гармонії в однаковій мірі. Можливо, що свобода особливо не стосується добра, а в деяких випадках вона не існує, оскільки людина повинна бути онтологічно доброю. Інше питання полягає в тому, чи людина активно творить добро, чи пасивно. Це відбивається на її духовному рості, на гідності, на призначенні місця у суспільстві.

У злі людина повністю вільна. Вона може його творити або не творити, творити більше зло або менше тощо. Тобто свобода людини більше проявляється у злодіяннях, тому для цього накладаються певні обмеження. При чому це відображає як природне, так і позитивне право, де свобода полягає у виборі множинності вчинків. Тому необхідно розрізнити свободу у праві і правову свободу.

Свобода у праві означає природну здатність діяти альтернативно, що відповідає закономірній реалізації власного «я», але усвідомлювати свій вибір волевиявлення та бути готовим до відповідальності у випадку порушення гармонії. Тобто свобода виступає обов'язковим умовним інструментом реалізації права, наданням несвободи. Онтологічна причетність свободи до права означає, що все, що не заборонено, те дозволено, тобто це лише частина свободи, яка є у Всесвіті (абсолютна). Головне, щоб усі вчинки людини здійснювалися за законами природної причетності, зі знанням справи (практичним розумом), з пануванням над собою. Правовий аспект свободи пов'язаний з необхідністю. Особливо це стосується тих випадків, де людина вибирає як діяти: син-

хронно із законами природи чи асинхронно. У другому випадку можливі пояснення про безвідне становище, що суперечить внутрішній сутності людини.

Інша ситуація з правовою свободою. Тут людина для інших людей (і себе в тому числі) примушує планомірно використовувати сили Природи для реалізації своєї мети, у пануванні людини у Природі. Міра правової свободи міститься у моралі, звичаях, традиціях й (обов'язково) у позитивному праві. Конституційне, цивільне, адміністративне, кримінальне право та інші галузі права регламентують правову свободу людини, скеровуючи вектор свободи всередину безпосередньої людської екзистенції, заставляють тим прислухатися до себе, до своїх намірів, а вже потім вибрати певну позицію в ситуації. Оскільки досконале знання всіх законів Природи (природного права) і людських законів (позитивного права) неможливе, то людина навіть мимовільно формує у собі відповідний ступінь духу права як гештальт-право.

Розглянемо процес втілення (виконання, здійснення, уречевлення, опредмечування) свободи у суб'єктивний дух права та його закономірності.

Процес втілення свободи у дух права визначається сферою можливого, а не дійсного. Завдяки тому, що свобода є безпосереднім стимулом до дій сфери можливого утворює сферу дійсного, перетворенням абстрактної можливості на реальну дійсність. Потрібно до об'єктивних законів Природи долучити свободу людини. Тоді свобода буде мати реалізацію, зокрема виконання у душі права. Без духу права свобода є бездіяльною або сваволею. Здійснення цих процесів забезпечують функції свободи: оприроднення людського духу й одухотворення Природи.

Функція свободи оприроднення людського духу виконує роль носія природних феноменів у духу людини. Все, що перебуває у Природі, повинно перебувати у душі людини, у її свідомості, підсвідомості, почуттях, емоціях, ідеях тощо. Природа володіє абсолютною ідеальною свободою, але потрапляє у дух людини не в повній мірі, і для кожної людини є індивідуальна міра. Тому й має місце тільки суб'єктивний дух. Потрапивши у суб'єктивний дух, свобода ніби опредмечується у вигляді дозволів і заборон. У протилежному випадку, коли не буде дозволів і заборон, це означатиме, що свободу не «зустріла» свідомість. Тоді природні дари перетворюють у людині суб'єктивний дух на свавільний дух. Свідомість разом із сумлінням супроводжують свободу у підсвідому зону, у почуття, емоції, ідеї, де вони втілюються у духовні норми. Звідси й ви-

пливає теза, що людина завжди гідна того, що з нею стається, оскільки це вплив свободи на її дух права. Потрібно, щоб здійснився, а скоріше відновився, онтологічний стан: людина повинна знову стати людиною після використання свавілля. Це процес олюднення людини внаслідок потрапляння в дух людини ковтка правової свободи.

Другою функцією одуховлення Природи забезпечується олюднення Природи. Фактично Природа поглинає й людину, але свобода людини може негативно впливати своїм духом на це поглинання. У процесі одуховлення Природи людина може наштотуватися на серйозні труднощі, які полягають у тому, що Природа не сприймає духу людини, оскільки цей дух може бути руйнівним. Завдяки свідомості людина може переорієнтувати суб'єктивний дух згідно з постулатами Природи і скерувати у правове русло. Фактично відбувається або саме втілення свободи у суб'єктивний дух права (коли людина усвідомила руйнацію), або сила волі примусово реалізує свободу у душі права.

Закономірності втілення свободи у суб'єктивний дух права полягають у тому, що свобода пов'язана з відповідальністю, обов'язком, з певними правилами. Закономірне і те, що свобода безапеляційно втілюється у дух права, що втілення здійснюється не іншою людиною шляхом насильницьких дій, що втілення свободи у дух права є постійним, послідовним процесом, які формують гештальти у суб'єктивному душі права.

Тому втілення свободи у суб'єктивний дух права є загальною онтологічною метою всіх людських діянь, оскільки цей процес скерований на благо, на добро, де частина світового підпорядковується розуму, де людина належить до ідеального, а не до світу явищ.

Висновок. Отже, предмет філософії права є сконцентрованим змістом філософії права. Зрозумівши суть предмета, можна зрозуміти суть самої науки і навчальної дисципліни філософії права. Основне полягає в тому, що свобода і право не є антагоністичними, що правова свобода актуалізується почуттям любові та іншими духовними цінностями людини.

Список літератури

1. Бачинін В. А., Панов М. І. Філософія права: Підручник. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 472 с.
2. Герасименко А. П. Філософія права. Введение. – Благовещенськ, УКЦ «Юрист» АмГУ, 2007. – 111 с.

3. *Иконникова Г.И., Ляшенко В.П.* Основы философии права. – М.: ИНФРА – М., Изд-во «Весь Мир», 2001. – 256 с.
4. *Кальной И.И.* Философия права: Учебник. – СПб.: Изд-во Р.Асханова «Юридический центр Пресс», 2006. – 259 с.
5. *Козловський А.А.* Філософія права: Навч. метод. посіб. – Чернівці: Рута, 2003. – 128 с.
6. *Кузнецов В.И.* Філософія права – Історія та сучасність: Навч. посіб. – К.: Стило, 2003 – 382 с.
7. *Малахов В.П.* Философия права: Учебн. пособ. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2007. – 336 с.
8. Новая философская энциклопедия: В 4 т. / Институт философии РАН, Нац. общ. – науч. фонд. – М., 2000. – Т. IV.
9. *Петрова Л.В.* Якій філософії права навчають у вищих закладах освіти // Держава і право. Випуск 21. юридичні й політичні науки. Київ, 2003. – С. 9 – 16.
10. Философия права: Учебник / Под ред. О.Г. Данильяна. – М.: Эксмо, 2005. – 416 с.
11. Философский словарь: Основан Г. Шмидтом. – 22-е, новое, перераб. Изд. / По ред. Г. Шишкоффа; пер. с нем.; общ. ред. В.А. Малинина. – М., 2003.
12. Філософія права: Навч. посіб. / За ред. М.В.Костецького, Б.Ф.Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
13. Філософія права: проблеми та підходи. Навч. посіб. / За ред. П.М.Рабіновича. – Львів: Юридичний факультет ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 332 с.
14. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К., 2002.

С. С. Сливка

ОБЪЕКТ И ПРЕДМЕТ ФИЛОСОФИИ ПРАВА

Объектом изучения философии права есть реализация духа природного права, а предметом – сущность и закономерность воплощения свободы в субъективном духе права. Соотношение субъекта и предмета философии права выражается как соотношение целого и отдельного, где предмет – это конкретизация, гештальт субъекта.

S. S. Slyvka

THE OBJECT AND THE SUBJECT OF PHILOSOPHY OF LAW

The object of philosophy of law research is the sphere of natural law realization and the subject of it is the essence and conformity of the embodiment of the freedom in the subjective meaning of law. The interrelation between the object and the subject of philosophy of law is expressed as the correlation of the whole and the separate where the subject is the concretization and the geshtalt of the object.